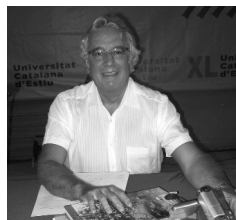

Actes commemoratius a la XL UCE (22 d'agost del 2008) 40 anys als Països Catalans: els principats d'Andorra i de Catalunya

40 anys al Principat d'Andorra

Per Marc Forné i Molné, advocat i excap de Govern d'Andorra

Benvolguts amics,

Amb poc temps per analitzar tot un període tan transcendent intentaré fer alguns apunts de fets i anècdotes que considero importants.

Però abans d'entrar en matèria, voldria fer un comentari sobre el concepte de Països Catalans, creat al segle XVIII. A Andorra hi tenim un problema amb això, perquè certament formem part de la cultura de la muntanya catalana, del Pirineu, tenim la llengua catalana com a l'única oficial... Però tan aviat se'ns incorpora a una Corona d'Aragó de la qual no érem part; com no se'ns esmenta en el Tractat dels Pirineus –amb tota lògica perquè no se'ns hi va cridar–, com se'ns presenta i reivindica un possible altre copríncep en la figura del rei d'Espanya, actual comte d'Urgell i successor d'aquell que es va vendre els seus drets feudals al bisbe (tal com va fer el tsar de totes les Rússiaes, quan es vengué Alaska als nord-americans).

Sovint en tractats i wikipèdies poc rigoroses se'ns oblidia, fins a recordar que Andorra és un estat en el qual l'única llengua oficial és el català. Una llengua pròpia que, ho vaig dir a les Nacions Unides, compartim fraternalment amb tots els catalans i els altres que la parlen i que mai no n'hem dit andorrà.

És cert que molts tenim la terra catalana ben al cor: en el meu cas, el meu pare, nascut a Arfa, a l'Alt Urgell, fou del POUM i va lluitar a la Guerra Civil contra els feixistes i també ben aviat contra els comunistes que els perseguïen a ells.

Però he de dir que molts tenim el sentiment que hi érem abans. Que molt abans de la idea dels Països Catalans, ja hi havia unes Valls Neutres d'Andorra, ja hi havia qui se sentia andorrà i res més, abans que algú se sentís català.

Perquè vam tenir la sort que al segle XIII els Pareatges ens van confirmar una independència, encara que dependent d'una monarquia absoluta i bicèfala en la figura dels coprínceps, absoluta però prou il·lustrada potser i, en tot cas asimètrica. Aquesta asimetria confirmada en la Constitució que ens ha permès arribar al món actual com a Estat sobirà.

Per cert, que la primera vegada que vaig ser a la Universitat de Prada, fa més de vint anys, hi vaig venir pel Dia d'Andorra i, a l'hora de dinar vaig seure en una taula on un grup de joves, i de no tant joves, em van intentar convèncer que Andorra entraria a formar part d'una Catalunya de la qual ja tenien, fins i tot, un projecte de Constitució en el qual ens havien ficat, sense demanar-nos-en res i adjudicant-nos (d'una manera que creien generosa) quatre diputats d'un suposat parlament megacatalà.

Jo els vaig intentar fer entendre que el nostre racó de muntanyes havia tingut la sort de mantenir una sobirania pròpia, que llavors nosaltres teníem 28 consellers generals (quatre per cada parròquia) i que mai els andorrans no han estat una altra cosa que andorrans. Segur que no els vaig convèncer, però ells a mi encara menys.

Però sí que és cert que abans i després Andorra ha anat fent el seu camí, i és un camí que l'hem fet junts. I aquest és un lloc en el qual podem donar testimoni de moltes coses que hem fet junts, us en parlaré després.

Abans, però, us donaré algunes dades macroeconòmiques (si a Andorra es pot parlar de macroeconomia), per exemple de població, prenent dues anyades de referència que ens quadren amb el supòsit dels quaranta anys de la Universitat de Prada: l'any 1970 hi havia 6.167 andorrans, 11.913 espanyols, 1.036 francesos, 429 d'altres nacionalitats i un total, doncs, de 19.545 habitants.

L'any 2007 hi havia 30.441 andorrans, 27.476 espanyols, 5.200 francesos, 13.519 portuguesos (abans no n'hi havia cap), 6.501 d'altres nacionalitats i un total de 83.137 habitants.

Cal destacar, doncs, que entre els anys 1970 i 2007 la població ha augmentat un 320% i la d'andorrans, un 390%.

Però és que entre 1940 i 2007 la població d'Andorra s'ha multiplicat per més de divuit (18) vegades, o si es vol, ha augmentat un 1.865%.

Alhora i mercès al canvi dels criteris del dret de la sang (ius sanguinis) pels del territori de naixença (ius soli) la població de nacionalitat andorrana ha augmentat un 800%.

No hi ha cap estat a Europa, ni segurament al món, en el qual (sense canviar cap frontera a canoades) s'hagi donat aquest augment.

L'any 2004, encara la majoria dels habitants del país eren espanyols. Cal afegir que dins la comunitat de nacionalitat espanyola una majoria clara està formada per castellanoparlants. Avui la primera comunitat ha tornat a ser l'andorrana, però només amb un 36% del total.

Per això, malgrat que som un estat del Consell d'Europa que firma i compleix els tractats i directives que cal, n'hi ha que no les podem firmar, com per exemple la Convenció europea sobre minories nacionals. Quan ens la vam llegir els vam dir que com volien que firméssim una convenció sobre minories nacionals si la minoria nacional a casa nostra és la dels andorrans! Els grans estats europeus que la van promoure, Alemanya, França, Itàlia, etcètera, no sabien que n'hi ha un, només un, el nostre, en el qual la minoria és la dels nacionals. I és una minoria que parla una llengua, el català, que necessita ser protegida, perquè tant el castellà com el francès i el portuguès ja tenen a qui encomanar-se per ser protegits.

Per cert, que no ens pot deixar de sorprendre que alguns pateixin per la influència del català sobre el castellà, i em sembla que tenen més feina, si volen, a treballar sobre el que passa, per exemple, amb l'*espanyolish* horrorós que es parla a Miami... El castellà és una llengua molt rica i tots l'hem d'apreciar molt: potser que treballin allà on cal i ens deixin tranquils ací.

Nosaltres tenim una feina dura a defensar la nostra llengua. Per això hem d'estar contents que s'hagi creat la Fundació Ramon Llull. Havíem començat a parlar de la incorporació d'Andorra a l'Institut Ramon Llull en temps del conseller Pujals. Però amb aquella estructura Andorra no hi podia entrar perquè estava pensat per a una estructura d'Estat amb comunitats autònomes.

Ara la Fundació s'ha fet a Andorra, i Andorra hi participa d'una forma activa i s'ha aconseguit, amb l'estructura d'una fundació.

Jo havia relançat la idea parlant en el programa de la Mònica Terribas *La nit al dia*; li havia dit que per què no es feia l'Institut Ramon Llull a Andorra. Ella, una mica sorpresa perquè no n'havíem parlat abans, em va preguntar si ho havia parlat amb el president de la Generalitat. Li vaig dir que ho volia fer. I ho vaig fer l'endemà mateix. Pasqual Maragall no havia vist el programa i em va demanar si n'havia parlat amb el president Matas. Jo li vaig respondre que, en primer lloc, n'havia de parlar amb ell mateix, com és lògic. Em va animar a dir-li hi al president Matas. Ho vaig fer, però he de confessar que les meves gestions no van prosperar perquè Mallorca, precisament llavors, estava començant a marxar de l'Institut.

Ara hi ha tornat, després del darrer canvi de govern a les Illes, i esperem que s'hi quedi i que s'hi incorporin ciutats i pobles que parlen català, com les que ja ho demanen del Rosselló i de València. Aquell mateix creixement fa que la feina sigui molt dura, tant a casa nostra com aquí, vull dir a Catalunya, per la pressió immigratòria i dels mitjans de comunicació, i per això la nostra llengua està en perill.

Ara potser és el moment d'apuntar unes dades recollides pel Servei d'Estudis del ministeri de Finances i referides al pressupost del Consell General l'any 1968 i el del Govern dels darrers anys.

L'any 1968 el pressupost sumava la quantitat de 144 milions de pessetes de despeses, menys d'un milió d'euros. L'any 2007 es van pressupostar més de 387 milions d'euros.

Tenim un endeutament molt inferior en percentatge al de tots els estats del nostre entorn i malgrat això, les inversions fetes estan a la vista de tothom, i encara en falta, segur.

Fetes les correccions que es vulgui sobre el valor del diner, el salari més baix de la graella del Consell era d'uns 50 € l'any 1968; jo hi vaig entrar d'auxiliar administratiu i guanyava 8.316 pessetes netes, ara és de 1.200 € (vint-i-quatre vegades més).

L'any 1960 hi havia mitja dotzena de funcionaris generals, sis policies manats pels veguers i pagats pel Consell, dos batlles i dos notaris secretaris judicials.

Ara hi ha prop de 3.000 funcionaris, sense els dels comuns. Quatre notaris, deu batlles, quatre fiscals, nou magistrats (dels quals la meitat són catalans, l'altra meitat són de la Catalunya Nord i una magistrada és andorrana), un Tribunal Constitucional, un Consell Superior de la Justícia, cinc ambaixadors residents al lloc de destí i una dotzena més, que sumen uns quants Estats cadascun, sense residència al lloc...

En lloc de les sis parròquies ancestrals que hi havia l'any 1968 ara en tenim set, per la divisió de l'antiga parròquia d'Andorra en la d'Andorra la Vella i la d'Escaldes-Engordany (ho dic així perquè és com ho diuen els d'Escaldes, i tenen raó).

Els 40 anys que celebrem a Prada han estat també els més importants de la història d'Andorra, després de la dècada dels dos Pareatges.

Però què fèiem a final dels seixanta i començament dels setanta? Què ens preocupava als andorrans?

Tinc uns records i també unes referències molt clares i documentades que una de les primeres preocupacions de molts de nosaltres era la nacionalitat. Per fer-ho entenedor s'ha de dir que a Andorra hi ha hagut quatre caps de Govern fins ara: el Sr. Òscar Ribas, el Sr. Josep Pintat, jo mateix i l'actual, el Sr. Albert Pintat. La meitat, l'Òscar i jo, no érem andorrans amb plens drets, no podíem votar ni ser elegits. Malgrat haver nascut tots dos a Andorra i ser les nostres mares andorranes de molt llarga nissaga, tots dos érem fills de pares immigrants catalans a Andorra. El pare de l'Òscar Ribas havia vingut a Andorra a fer de mestre. El meu, com he dit, va fugir prop d'aquí per Prats de Molló, va viure la ignomínia i l'abandó dels camps de concentració d'Argelès i dels treballs més o menys forçats als Alps, fent una carretera, va arribar a Andorra gràcies a les bones gestions del síndic, Sr. Francesc Cairat, va salvar la vida, es va quedar a la Massana, a l'hostal Palanques, i va poder fer la seva família. Dels quatre caps de Govern que hi ha hagut, dos no haguessin pogut ser-ho perquè la nacionalitat plena no la tindrien fins als nostres néts. La llei del 1941 (ja hi tornarem, a aquelles dates fatídiques) deia que els meus néts podrien ser andorrans. Primera reivindicació, doncs. La llei la van canviar a començament dels setanta.

Una altra reivindicació majoritària era la de resoldre el monopoli per la concessió de la companyia elèctrica Fhasa, una empresa privada que havia deixat a les fosques la parròquia de Sant Julià de Lòria i que estava a punt de deixar a les fosques tot el país per manca d'inversió.

I en aquest punt val la pena recordar que poc després del 1968 i gràcies a la Universitat Catalana d'Estiu es van muntar les primeres jornades d'estudis andorrans. El document de presentació, de l'abril de 1972, que he guardat, parla de la trobada per unes jornades culturals. En un local de Perpinyà, convidats pels organitzadors de la Universitat d'Estiu de Prada amb la finalitat de fer quelcom de similar a Andorra. El 15 d'abril del 1972 ens vam reunir les següents persones: Jordi Estivill, Mme. Carmani, J. Vilar, Lluís Puig i Ferriol, Ferran Badosa, Joan M. Vallès, Ricard Fiter, Marc Forné, Joan Tomàs, Josep M. Bartumeu i Jaume Bartumeu.

Vam treballar per saber què es podia fer a Andorra i vam fer el programa de les Primeres Jornades d'estudis andorrans, publicat el juliol del 1972. La comissió organitzadora la formàvem els següents, llavors, joves: Jaume Bartumeu, Josep M. Bartumeu, Josep Cases, Antònia Fiter, Marc Forné, Manel Mas, Cándid Naudi, Albert Pujal, Maria Reig, Amadeu Rossell, Laura Salvans, Joan Samarra, Manel Sansa, Jordi Sasplugas i Joan Tomàs. Les cito perquè després parlaré d'aquestes persones que he dit. I un breu extracte del programa era:

Llengua catalana, a càrrec del professor Miquel Muñoz. Turisme: Elogi Bordas. Economia: Amadeu Rossell i Jordi Estivill. Temes jurídics: Oriol Casanovas, Lluís Puig i Ferriol, Ferran Badosa i Josep M. Vallès. Hi va haver un seminari de cinema, a càrrec de J. E. Lahosa, i va actuar l'Enric Barbat. Fixeu-vos en el luxe de gent que vam tenir per ajudar-nos!

Tot això va permetre que els que encara érem estudiants a Barcelona o a Tolosa tinguéssim la col·laboració d'unes persones preparades que ens van permetre començar a pensar què s'havia de fer a Andorra aquells anys. N'he dit els noms perquè la curiositat que vull destacar és que dels setze que firmaven el primer manifest, nou van ser consellers generals (dos constituents). Tres van ser ministres dels meus governs. Un és el cap de l'oposició dels darrers set anys (Jaume Bartumeu). Un va ser cònsol de la capital vuit anys (Joan Samarra). En les segones jornades s'hi va afegir el qui fou conseller i després síndic general de la Constitució, Jordi Farràs. Els anys següents hi hagué les segones i les terceres jornades. L'any 1973 uns quants dels promotors vam fundar la revista Tribuna, cent per cent política.

Aquell conjunt de gent i salvades les diferències, fa pensar en el primer govern Tarradellas, o més ben dit, el darrer govern del president Tarradellas, amb una feina molt més dura a Catalunya que a Andorra, però amb certes semblances.

Aquells treballs que vam fer aquella gent, les primeres, les segones i les terceres jornades, va ser el cultiu de la Memòria de la reforma de les institucions feta pel Consell General l'any 1978 i presentada als coprínceps.

Llavors els coprínceps es van treure de la màniga i van engiponar allò que al setmanari *Andorra7* vam batejar com la Reformeta. Van fer un decret (de fet ni ells no el van firmar, el van firmar els seus representants) i van crear el *governet*. També vam ser nosaltres, la Rosa Mari Sorribes i jo, qui en vam dir *governet*. Perquè li van donar unes quantes de les poques atribucions que tenia el Consell General: les van prendre al Consell General i les van donar al governet.

Però al Consell General, al nostre parlament, hereu del Consell de la Terra del segle xv, no li'n van donar quasi cap, a part de poder seguir fer ordinations sobre les mesures de les cases i dels carrers. Ni el Codi penal ni el Codi de l'Administració ni res d'això no van poder fer aquells consellers generals. El que sí que podien fer era destituir el Govern, és a dir fer la feina bruta, per allò de divideix i regnaràs... Res de legislar lliurement, res de representació internacional a càrrec del Govern, naturalment, ni de manar la policia, que la manaven els veguers dels coprínceps. Dit ara sembla increïble, però fou així fins a l'any 1993.

Sí que van fer algunes coses, és clar. Els coprínceps van veure que el país anava per un camí que no podia continuar gaire temps més. Per exemple, van crear la Caixa Andorrana de Segure-

tat Social i val a dir, en honor dels coprínceps, que la van fer contra l'opinió de la majoria dels andorrans d'aquell moment, segur! (Els andorrans d'aquell moment, els de l'any 1968, no els d'ara.) I ho van fer perquè era imprescindible que es creés una seguretat social. També van fer el Codi de l'Administració, encara vigent en gran part; i l'any 90, el Codi penal. Els advocats vam poder veure que després de treballar més de vint-i-cinc anys sense Codi penal en vam tenir un. Aquella reformeta parcial va durar el que va durar: menys de deu anys.

No es va poder fer gran cosa, però el Sr. Òscar Ribas va afrontar la responsabilitat de ser el primer cap de Govern, i va posar en evidència que allò no podia anar endavant. Després, el Sr. Josep Pintat va ser cap de Govern cinc anys i mig, intentant igualment fer avançar les coses i, finalment es va arribar al procés constituent.

El procés constituent dels anys noranta va ser tan particular que el nostre partit, el Partit Liberal, que es va fundar a Andorra la Vella l'any 1992, es va ajuntar amb el Grup d'Acció Democràtica d'Escaldes-Engordany l'any següent per fundar la Unió Liberal i anar junts a les eleccions, en les quals van guanyar els dos representants parroquials d'Escaldes i tres de la llista nacional. Jo hi vaig entrar com a número tres, no era cap de llista.

La curiositat fou que nosaltres, els d'Andorra la Vella, havíem estat molt actius i bel-ligerants en la defensa del sí a la Constitució quan vam arribar al referèndum constitucional. En canvi, els nostres companys d'Escaldes, mig any abans, eren contraris a la Constitució, per diferents motius, no necessàriament per no voler avançar, sinó perquè la distribució parlamentària territorial era molt important i n'hi havia que no havien quedat contents. Malgrat això i gràcies a allò, al cap d'un any vaig poder assumir governar en minoria, dissoldre al cap de dos anys i guanyar dues majories absolutes seguides.

Em complau molt haver pogut recordar-ho aquí, i fer abans aquell paral·lelisme perquè en el moment en què estas lluitant, a Andorra, contra un poder absolut, tot l'il·lustrat que es vulgui perquè intentava sortir del pas, però absolut, t'adones que molta gent va cap a un mateix objectiu principal. Tal com va passar a Catalunya abans de morir el dictador. Acabada la dictadura la gent es va dispersar i es van crear una colla de partits, i en les primeres eleccions allò semblava una sopa de lletres, després es van anar concentrant tant a Espanya com a Catalunya i avui hi ha els partits que hi ha. Del sistema electoral més val que no en parlem. A Andorra es va fer amb la Constitució i dins d'ella i, com tots, difícilment es canviarà en temes substancials. A Andorra va costar molt trobar un sistema que doni un pes a les parròquies i permeti també una representació nacional. Va ser un compromís: la meitat dels consellers es voten a raó de dos per parròquia, i l'altra meitat en llistes nacionals de catorze, repartits amb el sistema d'Hondt, com el vostre.

Alguns van dir que els liberals vam interpretar millor el sistema, però potser de fet vam fer un mal servei al principi, aquest era que els catorze de la llista nacional fossin catorze membres del partit o la coalició, al marge de la seva parròquia, perquè és cert que la primera vegada que ens vam presentar a totes les parròquies em van posar a mi de cap de llista (ja era cap de Govern), el segon era d'Escaldes, el tercer de Canillo, el quart de la Massana, el cinquè d'Encamp, etc. Vam reproduir una representació parroquial. El que passa és que va resultar ser intel·ligent: vam guanyar per majoria absoluta, en passar de tretze a divuit consellers. Després tots han fet igual. I no parlaré més de partits, que no toca.

No era ben bé el que es volia, però això s'ha anat consolidant i ha anat creixent, i allò que era una monarquia absoluta il·lustrada ha esdevingut un país amb una Constitució democràtica en la qual alguns dels que he citat, d'aquests professors de les universitats catalanes i de la de Prada, van tenir un paper preponderant, fent d'assessors tant del Consell General com del Copríncep francès i de l'Episcopal. I tant és així que alguns van ser els components del primer Tribunal

Constitucional d'Andorra: els senyors Joan Josep López Burniol, Pere Vilanova, Miquel Àngel Aparicio i François Luchaire. Ells i altres havien treballat abans per Andorra. Després hi van entrar altres grans juristes, com Miguel Herrero, Carles Viver i Pi-Sunyer, Didier Maus..., i tots ells han conformat un tribunal constitucional d'una gran solvència tècnica i humana.

Ara voldria explicar una cosa que va passar, com a complement, en podríem dir que anecdòtic però molt important, en el procés constituent: quan els coprínceps havien fet la Reformeta i avançaven a empentes i rodolons sense anar gaire lluny, va passar un cas que, una vegada més, va tornar a posar a la palestra algunes persones que he citat abans: *el cas dels txecoslovacs*. D'això alguns n'heu sentit parlar i potser ho heu llegit. El Diari d'Andorra titulava així: "El Tribunal d'Estrasburg dona un cop de mà a la sobirania d'Andorra". Això era el 27 de juny del 1992. Què havia passat?

Anys abans hi va haver un atracament a Andorra, fet per dos txecoslovacs. Aquells dos encausats van ser defensats per dos advocats, segons el Codi de procediment de llavors i sense Codi penal (anys 80) amb un intèrpret, això sí, i tots plegats vam fer el que vam poder per defensar aquells dos inculpats, però van ser condemnats a catorze anys de presó. Un cop van haver de complir presó i en ús de la prerrogativa (dubtosa, ho he de confessar) de poder escollir entre Espanya i França van escollir anar a França. Un cop van ser a Tolosa, els seus dos advocats andorrans els van dir que ara es trobaven sota jurisdicció francesa i que si volien intentar quelcom que ho fessin. Van contractar un advocat de París i aquell advocat va posar una demanda contra França i contra Espanya davant el Tribunal dels Drets de la Persona del Consell d'Europa; al·legava que França i Espanya se saltaven les convencions a Andorra, però oblidaven, això sí, que Andorra no era ni França ni Espanya, ni mai no ho ha estat. Però és clar que era un compromís enorme per als dos estats veïns. El Tribunal va prendre la decisió pel vot de qualitat del president. Els jutges havien empatat! Aquell dia el tribunal no va fer solament justícia, va fer alta política, i jo estic convençut que tot estava pactat, i sort n'hi va haver! Perquè si aquell dia el tribunal decideix que França i Espanya havien incomplert les convencions del Consell d'Europa i la carta dels drets humans a Andorra tot el nostre dret aplicat fins llavors se n'anava en orris i haguéssim tingut un autèntic desastre jurídic i social.

Dit de passada: els dos advocats érem el Jaume Bartumeu i jo mateix, curiositats de la vida. I tots dos, en aquest tema, estem realment contents que, sense voler-ho (perquè vam fer la nostra feina tan bé com vam saber i poder) i de rebot, tot allò va resultar, després, molt important. Perquè es diu que el copríncep Mitterrand un dia digué als seus col·laboradors quelcom com: "sortez-moi ces andorrans des pattes...!", volent dir que no l'emprenyessin més amb els problemes que li creaven els andorrans, perquè ell era president de França i alhora coprínceps d'Andorra, i si li deien que el sistema judicial andorrà era propi del segle XIV alguna cosa havia de fer per tal que allò avancés. Diuen que un cop va canviar el seu representant principal a la taula tripartida les coses van avançar realment. Això va ser un parell d'anys després.

Abans els coprínceps van arribar a fer el Codi penal i també el Tribunal Superior de Corts, l'any 90, i el van fer a mida dels txecoslovacs per tal que aquests poguessin apel·lar la seva sentència i la pena els fos rebaixada. Nosaltres els vam aconsellar que presentessin l'apel·lació, que valia la pena esgotar totes les possibilitats. Tots dos teníem clar que encara que eren condemnats convictes i confessos, la pena els hagués estat rebaixada substancialment, si més no per la mala consciència d'un sistema poc presentable. Però el seu advocat de París els va dir que no, que no podien contradir allò que havien dit a Estrasburg acceptant ara un segon tribunal d'apel·lació. Un tribunal, repeteixo, que va ser fet per a ells, ja que abans no hi havien pas pensat, els senyors. Fins llavors, els ciutadans d'Andorra i els que hi eren podien fer una contravenció penal o un

delicte menor, ser condemnats i recórrer-hi; però per a un delicte major no es podia fer cap recurs. Era una incongruència enorme, denunciada sempre pel Col·legi d'Advocats d'ençà la seva creació.

Però quina bona conseqüència va tenir tot allò? Doncs que en aquell procés, en el qual França i Espanya es van haver de defensar cadascuna pel seu costat, pel que fa a França es va oblidar d'aquella antigalla, inventada al Quai d'Orsay, que consistia a dir que França representava internacionalment Andorra i que al bisbe li quedava la feina, potser no menys àrdua, de representar les ànimes dels andorrans en altres llocs.

Després d'aquells fets i també perquè els andorrans van reclamar de ser a la seva història, es va crear la taula tripartida, en la qual els andorrans hi érem amb el nostre Consell General constituent; es va començar a negociar i en poc més de dos anys vam tenir la Constitució. No veníem d'una dictadura, però sí d'un poder absolut. Ara bé, a França hi havia un copríncep republicà i, per tant, demòcrata, i a la Mitra, el bisbe Joan també era home de conviccions democràtiques, no com el d'abans, vull dir el bisbe Iglesias.

En això dels bisbes hi ha hagut fets ben peculiars. Per exemple, el bisbe Guitart, del qual el Sr. Francesc Badia ha fet un llibre que cal llegir, va viure amb la dictadura de Primo de Rivera, amb la República, amb els fets violents que van precedir la rebel·lió feixista i el començament de la Guerra Civil, i aquell home sempre va defensar que a Andorra les misses es fessin en català (la missa pròpiament en llatí, però les homilies i les prèdiques en català); li va costar molt, va patir incomprensió i va morir prematurament molt disgustat i esgotat. El següent va ser el bisbe Iglesias Navarri, que era capellà castrense de Franco a l'Àfrica; i precisament, també s'ha de recordar qui era el copríncep a l'Elisi a començament dels quaranta, quan es va fer la darrera sentència de mort a Andorra i la darrera execució, que va donar lloc al colpidor llibre d'Antoni Morell Set lletanies de mort. Era el mariscal Pétain... Amb aquell president i amb aquell bisbe no es podia esperar gran cosa més que el que va passar.

En canvi, el president Mitterrand va coincidir amb el bisbe Joan Martí, el qual ja havia marcat els principis a seguir per anar cap a la Constitució. El bisbe sabia que, més enllà de la legitimitat, no podia continuar amb tres esforçats col·laboradors portant totes les competències d'un copríncep. Va ser llavors quan van dir: som-hi, fem una Constitució. I una Constitució només podia ser moderna, amb la particularitat admirable que manté un copríncipat asimètric, amb un copríncep bisbe d'Urgell i un copríncep president de França, o qui mani a França.

Això és el que en gran part i al començament va venir ajudat pel treball de tota aquesta gent que van ser aquí. Cal agrair públicament que tot el que es va fer a la Universitat d'Estiu de Prada va participar que Andorra avancés.

Aquells anys a Catalunya la lluita era una altra, era contra la dictadura. Deixeu-me, per acabar, afegir-hi una nota divertida, ara que tota la foscor s'ha acabat. Nosaltres, els andorrans, que baixàvem a estudiar a Barcelona érem uns bons contrabandistes, n'haviem après ben aviat... I quin contraban fèiem? Doncs baixàvem llibres del Ruedo Ibérico, que a Espanya no arribaven mai, i discos dels Beatles, que hi arribaven sis mesos més tard. Però, sobretot, llibres polítics per als nostres amics o per als catedràtics. Anàvem a la Papereria Sol, compràvem el que calia i avall... Val a dir que n'haviem après molt abans, de suplir les mancances de la dictadura i l'autarquia: quan érem al col·legi de la Salle, a la Seu d'Urgell, teníem 12 anys i ja fèiem contraban, un contraban quasi institucional. Nosaltres vam proveir tot el Duralex i els coberts d'acer per a tot el col·legi nou. Anàvem a Pyrenées (que era una botigueta més petita que aquesta sala), donàvem un tiquet per demanar Duralex per als Hermanos, ens donàven deu plats o una capsa de coberts, i cap al director del col·le. Per això després ens van ser fàcil i natural baixar coses més prohibides.

D'aquella i d'altres maneres, Andorra també hi va ser per tal que aquells anys de foscor a Espanya fossin una mica menys foscos per a tothom. També per a Andorra, que sense cap dubte hi va guanyar, i molt, quan Espanya va tornar a ser un Estat de dret.

Perquè amb les democràcies hi pots discutir i t'hi pots entendre. La Unió Europea, certament, és un conjunt d'egoismes concentrats; qui hi entra ho fa perquè li interessa, a tots els nous que hi han entrat els ha interessat, a Espanya també li interessava quan hi va entrar. La prosperitat i l'estabilitat ens ha beneficiat a tots. Però ara com ara, Andorra ho tindria molt difícil per entrar-hi, amb l'estructura actual. Imagineu només que Andorra hagués d'organitzar una trobada de tots els presidents i de tots els estats membres..., hauríem de tancar el país! És una anècdota que podria passar, però, sobretot, les normes actuals no permeten que un país tan petit accepti tot el cabal comunitari sense més. I això per què? Doncs amb la meua experiència de cap de Govern, i ara que potser puc dir coses políticament menys correctes, diré que tots els grans estats europeus ho firmen i ratifiquen tot, i no solament els fundadors i els primers quinze, sinó, especialment, tots els estats de l'antic àmbit comunista. Ho firmen tot i compleixen el que volen, quan volen i com volen. I és clar, si Rússia incompleix una cosa a dins del seu estat no hi haurà ningú que ho critiqui, però és que els de fora callaran tots. A Andorra, si ho firmem tot i deixem de complir una cosa, l'oposició de dins correrà a dir que deixem la cadira buida, que no complim, etc. I és la seva feina. I els altres ens recriminaran de no complir.

Sincerament, Andorra compleix força bé allò que firma, però hem de vigilar a saber a què ens comprometem. Ho he dit abans: la convenció sobre les minories nacionals del Consell d'Europa no la podem firmar de cap manera, i algunes que es van firmar sota el meu govern, si fos a fer, potser no es firmarien tan de pressa, vista la forma com molts grans estats toregen allò que ells haurien de respectar.

A nosaltres ens agrada complir, potser en això tenim més de catalans del que diuen alguns: ens agrada complir els pactes. I complir amb el deute d'agraïment cap a aquesta Universitat d'Estiu per tot el que va posar a l'abast dels andorrans per avançar cap a la normalitat constitucional. Moltes gràcies!

Marc Forné i Molné,

advocat i cap de Govern d'Andorra des del 1994 al 2005